

31-875 Kraków

Os.Dywizjonu 303 46/55

Recenzja

pracy doktorskiej mgr. Agnieszki Kuczyńskiej

pt: „Zarządzanie Społeczeństwem informacyjnym na przykładzie

modeli: europejskiego i japońskiego”

napisanej pod kierunkiem dr hab Rafała Maciąga.

Digitalizacja życia społecznego-platformy cyfrowe, staje się faktem socjologicznym czego wyrazem są postępujące umiejętności ludzi w zakresie posługiwania się technologią teleinformatyczną jak również dokonujące się przeobrażenia mentalne i strukturalne od społeczeństwa industrialnego do społeczeństwa informacyjnego. Modelowe wizje tego społeczeństwa zawarte w pracach m.in: Masudy, Bella, Castellsa, Van Dijka stają się rzeczywistością.

Na tym tle w rozwoju zainteresowań teoretycznych i aplikacyjnych związanych z problematyką społeczeństwa informacyjnego można wyróżnić trzy okresy:

- Okres kształtowania się koncepcji społeczeństwa informacyjnego obejmujący II połowę XX wieku;
- Okres formowania się struktury społeczeństwa informacyjnego jako kolejnego etapu ewolucji i zmiany społecznej dokonujący się na przełomie XX i XXI wieku;
- Okres indeksowania i analizowania nowych zjawisk społecznych zachodzących w społeczeństwie informacyjnym jak również badanie i porównywanie dynamiki przemian ilościowych i jakościowych dokonujących się w globalnej przestrzeni, państwach, kontynentach, organizacjach międzynarodowych itp.

W trzecim okresie problematyka wokół której toczy się aktualna dyskusja nie tyle związana jest z parametryczną oceną „czy jesteśmy społeczeństwem informacyjnym” ile z prezentowaniem jakościowo nowej faktografii opisów sytuacyjnych zachowań społecznych. Determinatami tych zmian są nowe technologie teleinformatyczne w powiązaniu ze zmianami w systemach aksjologicznych, systemach stratyfikacyjnych, stylach życia społeczności

globalnych, regionalnych, lokalnych, rodzinach. Tym samym rozwija się okres diagnozalny stanu zaawansowania nowej struktury społecznej.

Aktualne i przyszłe problemy inicjują nowy III okres w definiowaniu, pozycjonowaniu nowych zjawisk – sytuacji społecznych, które są produktem nowej struktury społecznej-społeczeństwa informacyjnego w jego wieloaspektowości w wymiarze socjocentrycznym i egocentrycznym, pozytywnym i negatywnym, funkcjonalnym i dysfunkcjonalnym. Otwiera to nowy obszar badań nie tyle nad poziomem rozwoju struktury społecznej (co było!) ile nad jej endogennych i egzogennych funkcjach poprzez które wyznacza się odrębności i specyfikacje nowej struktury w przestrzeniach globalnych porównań na poziomie organizacji, regionu, państw itp.

Do tej konwencji nawiązuje recenzowana praca doktorska mgr. Agnieszki Kuczyńskiej pt: „Zarządzanie społeczeństwem informacyjnym na przykładzie modeli: europejskiego oraz japońskiego”, napisanej pod kierunkiem dr hab. Rafała Maciąga.

Podstawowym celem pracy jest wykazanie, że „społeczeństwo informacyjne-jako projekt polityczny, kulturowy, ekonomiczny i inny-podlega procesom zarządzania co jest realizowane poprzez działania w tym zakresie podejmowane przez Japonię oraz UE” (s.9). Z problemem tym związane są kolejne trzy cele:

1. Identyfikacja działań i rozwiązań korzystnych dla każdego ze społeczeństw, poprzez dokładną analizę wprowadzania dwóch strategii kształtowania społeczeństwa informacyjnego: japońskiego i europejskiego;
2. Identyfikacja źródeł problemów napotkanych w ramach obydwu strategii oraz dostosowanie interesujących informacji w kwestii efektywnych rozwiązań;
3. Powiększenie zasobów wiedzy o Japonii w dziedzinie ICT oraz przyczynienie się do dalszego poszerzania współpracy oraz wymiany naukowej pomiędzy Japonią i UE, ze szczególnym uwzględnieniem w tym procesie Polski.

Recenzowana praca składa się z: pięciu rozdziałów, podsumowania, bibliografii obejmującej 208 pozycji w tym również angielsko i japońsko-języcznej, netografii, spisu tabel, rysunków i wykresów. Do pracy dołączono płytę CD-„Aneks: Dokumentacja badawcza”. W sumie praca jest dosyć obszerna i liczy 355 stron.

Podstawowe kategorie analityczne pracy to: zarządzanie, społeczeństwo informacyjne, model europejski, model japoński.

W rozdziale pierwszym przedstawiono cele pracy oraz główne założenia badań.

Rozdział drugi prezentuje metodologię badań w tym obszar i problemy badawcze związane z zarządzaniem społeczeństwem informacyjnym w perspektywie zarządzania humanistycznego. Przyjęcie tego typu postępowania pozwala zdaniem doktorantki na „przeniesienie analizy niejako na wyższy poziom ogólności szerokich kontekstów kulturowych, politycznych czy społecznych oraz orientacje na człowieka” (s.13). Przytoczono definicje zarządzania humanistycznego wg.Orzechowskiego, Niereuberga, Sułkowskiego, Maciąga, Kostery. Wydzielono i opisano cztery obszary badawcze: infrastrukturę,

kompetencje i wykluczenie, rynek pracy oraz cyberbezpieczeństwo. Sformułowano szereg hipotez w których zmiennymi analitycznymi były: Unia Europejska i Japonia. Przedstawiono warsztat badawczy w tym metody i narzędzia badawcze. Podstawowym źródłem danych jest analiza oficjalnej dokumentacji udostępnionej przez Komisję Europejską oraz japońskie MIC. Korzystano z dokumentów COM, SWD (SEC do roku 2012) głównie w wersji angielskiej oraz japońskiej. Dane jakościowe uzyskano poprzez przeprowadzone wywiady w formie swobodnej oraz obserwacje uczestniczącą. Okres prowadzenia badań obejmował lata 2012-2014 w dwu etapach – Bruksela 2012; Tokio 2012-2014. Analiza zgromadzonego materiału prowadzono zgodnie z podejściem brikolażu poprzez połączenie różnych technik analitycznych.

W rozdziale trzecim omówiono podstawowe zagadnienia związane z analizą społeczeństwa informacyjnego. Przedstawiono genezę tego podejścia odwołując się do koncepcji Masudy, raportu Bangemanna oraz polskich badaczy jak: Goban-Klas, Sienkiewicz, Krzysztofek, Szczepański. W tym kontekście doktorantka proponuje własne definicję „określając jako informacyjne społeczeństwo włączające elementy infrastruktury informacyjnej oraz obszarów cyberprzestrzeni w obszar terytorialności państwowej, które nie tylko posiada rozwinięte środki wytwarzania, przetwarzania i przechowywania informacji oraz komunikacji ale i odpowiedni poziom i powszechność ich wykorzystania, zapewniając dzięki temu pracę jednostką oraz współtworząc znacząco dochód narodowy, a także wpływając na społeczny system wartości oraz wzory zachowań”(s.30). Zasygnalizowano zarys badań prowadzonych w Japonii, Stanach Zjednoczonych i Europie oraz związane z tym teoretyczne koncepcje społeczeństwa informacyjnego w ujęciu m.in: Masudy, Castella, Feathera, Gobana-Klasa, Doktowicz, Habera itp. W analizie praktycznych rozważań związanych z funkcjonowaniem społeczeństwa informacyjnego zwrócono uwagę na możliwości wykorzystania technologii na wiele różnych sposobów „połączenie technologii codziennego użytku w celu uzyskania nowych efektów” (s.54). Jako wzór praktycznego wykorzystania autorka prezentuje „Funkcjonalny model oceny wpływu prowadzonej polityki na rozwój technologii ICT” wg. Katza (s.57).

Rozdział czwarty poświęcony jest analizie różnic zachodzących pomiędzy modelem europejskim a japońskim na tle kulturowego uwarunkowania stylów zarządzania. W tym celu zostaje wykorzystany model badań międzykulturowych wg. G. Hofstede'a. Składa się on z czterech wymiarów: indywidualizmu i kolektywizmu, unikanie niepewności, kobiecości i męskości oraz dystansu władzy. Wydzielone wymiary stają się podstawą dla wykazania podobieństw i różnic kulturowych zachodzących pomiędzy Japonią a Unią Europejską. W dalszej części rozdziału zostają przytoczone opinie ekspertów (wywiady) europejskich i japońskich dotyczących m.in: takich problemów jak:

- Rola i znaczenie instytucji odpowiadających za politykę w zakresie społeczeństwa informacyjnego w U.E. i Japonii
- Rozwiązywanie kluczowych problemów społeczeństwa informacyjnego jak: wykluczenie, kompetencje cyfrowe, cyberbezpieczeństwo, standaryzacje i kompatybilność prowadzonej polityki, wizje przyszłości rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Oceniając wypowiedzi ekspertów autorka stwierdza, że „eksperci europejscy wydają się częściej koncentrować na obszarach problematycznych czy trudnościach wciąż wymagających rozwiązań, niż na aspektach które rozwijają się pomyślnie.” (s.114). „Japończycy byli raczej powściągliwi w swoich wypowiedziach w wielu wypadkach koncentrując się niemal wyłącznie na kwestiach związanych z infrastrukturą.” (s.116). Przyczyną tych różnic w wypowiedziach może być fakt, że dla Japończyków społeczeństwo informacyjne istnieje od dawna: ”stało się ono czymś zwyczajnym i naturalnym więc nie ma potrzeby zbytnio się nad tą kwestią zastanawiać” (s.117).

Rozdział piąty można określić jako „jądro pracy”, ponieważ w oparciu o zgromadzony materiał zostają przedstawione podobieństwa i różnice zachodzące w przyjętych strategiach U.E. i Japonii dotyczące kształtowania się społeczeństwa informacyjnego. Autorka kwestie te dosyć szczegółowo rozpatruje na czterech wcześniej wydzielonych poziomach: infrastruktury, kompetencji i wykluczenia cyfrowego, rynku pracy oraz cyberbezpieczeństwa. W podsumowaniu podjętej problematyki doktorantka stwierdza:

- Podejście UE do rozwoju infrastruktury jest bardziej reaktywne ale Japonia wykazuje się większą aktywnością, dynamiką i perspektywą – jest to tym samym bardziej efektywne w tempie rozwoju (s.164);
- W zakresie wykluczenia cyfrowego Europa podjęła działania w celu integracji odizolowanych grup, które jednak nie do końca przyniosły oczekiwane rezultaty (s.208). Japonia nie ma problemu z wykluczeniem cyfrowym, czego dowodem m.in. jest liczba użytkowników Internetu (s.209);
- Punktem wspólnym dla UE jak i Japonii dla racjonalizacji rynku pracy było zainteresowanie kwestią tele-pracy i związane z nią możliwości elastycznego zatrudnienia. Należy jednak zaznaczyć, że UE w swoich dokumentach wyraźnie wskazywała zainteresowanie pracą zdalną, co stanowiło tylko jedno z rozważanych a następnie promowanych rozwiązań. Natomiast w dokumentacji japońskiej kwestia rynku pracy była wyłącznie analizowana poprzez kwestie tele-pracy (s.264)
- Działania w zakresie cyberbezpieczeństwa znajdują się na podobnym poziomie w UE i Japonii. Tendencją jest budowanie państwowej czy ponadpaństwowej strategii ochrony cyberprzestrzeni opartej na współpracy i wymianie informacji nie tylko pomiędzy licznymi jednostkami rządowymi jak zespoły szybkiego reagowania, ministerstwa, agencje ale innych zainteresowanych stron do których można zaliczyć przedsiębiorstwa, środowiska akademickie, indywidualni użytkownicy itp (s.310)

Rozdział szósty to podsumowanie prezentowanych strategii UE i Japonii w zakresie kształtowania się społeczeństwa informacyjnego oraz wynikające stąd wnioski. Należy podkreślić bardzo szczegółowe i obszerne (s.317-332) zakończenie w którym autorka jeszcze powraca do głównych kwestii związanych z inicjowaniem i formowaniem się społeczeństwa informacyjnego jak również wydzielonych poziomów analizy strategii: infrastruktury, kompetencji cyfrowych, rynku pracy-tele pracy i cyberbezpieczeństwie. We wnioskach końcowych autorka stwierdza: „etapy rozwoju społeczeństwa informacyjnego w UE i Japonii

przebiegały podobnie – często ze względu na pewne globalne wydarzenia – a niekiedy nawet w tym samym czasie, to właściwie każda ze stron wybierała głównie własne rozwiązania i określała indywidualne priorytety *nierzadko metodą prób i błędów*” (s. 332). Krytycznie odnosi się do systemu administracyjnego – biurokracji gdzie „przeciętny raport o wiele wolniej pokonuje drogę z biurka do biurka niż tempo rozwoju technologii i jej wpływ na społeczeństwo, kulturę, gospodarkę – i to pozwala na pewien optymizm w odniesieniu do przyszłości” (s.332).

Odnosząc się do całości pracy doktorskiej mgr. Agnieszki Kuczyńskiej, można stwierdzić, że założone cele badawcze pracy związane z analizą strategii kształtowania się społeczeństwa informacyjnego na przykładzie modelu europejskiego i japońskiego zostały zrealizowane. Szczególna wartość pracy polega na podejściu diagnostyczno-funkcjonalnym, które umożliwia ocenę stanu aktualnego przy jednoczesnym ekstrapolowaniu w przyszłość rozwoju struktury społecznej pod wpływem dynamicznie rozwijającej się technologii teleinformatycznej- „szybciej niż przesuwanie raportu z biurka do biurka”. Należy podkreślić poznawczo-aplikacyjne walory pracy co związane jest z przyjętą metodologią badań o charakterze jakościowo-ilościowym: koncepcje – dokumenty – empiria – wnioski. Właśnie tym podejściem analitycznym różni się praca doktorska od wcześniej wydawanych w Polsce pozycji poświęconych tym zagadnieniom m.in.: D.K. Rosati; Europejski model społeczny. Doświadczenia i przyszłość. Warszawa 2009; K.Doktorowicz; Europejski Model Społeczeństwa Informacyjnego, Katowice 2005; Większość autorów jako metodę postępowania badawczego stosowało „dokumentacyjne studia interdyscyplinarne” związane z polityką Unii Europejskiej w zakresie kształtowania społeczeństwa informacyjnego. Polegało to głównie na dokumentacji idiografii poświęconej wybranym problemom związanym z kształtowaniem się europejskiego społeczeństwa informacyjnego. Autorka stosując metodę triangulacji idzie znacznie dalej, ponieważ posiadane dokumentacje w j.angielskim i japońskim weryfikuje swobodnymi wypowiedziami ekspertów tak europejskich jak i japońskich. Natomiast dynamikę zachodzących zjawisk przedstawia również w ujęciu innych badaczy jak też posiadanego materiału statystycznego. Uważam również, że dobrym punktem wyjścia do analizy funkcjonalnej społeczeństwa informacyjnego np. UE i Japonii było wydzielenie czterech obszarów analitycznych jak: infrastruktura jako fundament społeczeństwa informacyjnego, kompetencje i wykluczenie cyfrowe, rynek zatrudnienia i cyberbezpieczeństwo jako świadomość zagrożeń. Parametry te były konsekwentnie analizowane na różnych płaszczyznach pozwalających dostrzec podobieństwa i różnice między kształtowaniem się społeczeństwa informacyjnego i szerszych generalizacji. Do pozytywów pracy zaliczam również przyjęcie modelu analizy wielokulturowej wg. G. Hofstede’a pozwalający na uchwycenie różnic pomiędzy społeczeństwem europejskim i japońskim w zakresie: indywidualizmu i kolektywizmu; unikania niepewności; męskości i kobiecości oraz dystansu władzy. Rozważania te stanowiły dobry punkt wyjścia do dalszej analizy jakościowej i parametrycznej przyjętych strategii w wymiarze funkcjonalnego rozwoju społeczeństwa informacyjnego np. UE i Japonii. Na koniec pragnę zwrócić uwagę, że doktorantka w swojej analizie posługiwała się oryginalnymi dokumentami w j. angielskim i japońskim dokonując ich reinterpretacji w j. polskim. Szczególnie cennym jest znajomość

j.japońskiego który w znaczym stopniu uwiarygadnia przeprowadzenie analizy dotyczącej strategii kształtowania się japońskiego społeczeństwa informacyjnego.

Oceniając pozytywnie recenzowaną pracę doktorską mgr. Agnieszki Kuczyńskiej pragnę zasygnalizować kilka uwag o charakterze merytorycznym i redakcyjnym, które mogą mieć wpływ na wzrost komunikatywności i atrakcyjności z punktu widzenia ewentualnego wydania pracy w formie monografii.

1. Mam wątpliwości co do zamieszczonej w tytule pracy kategorii „Zarządzanie.....”, która odnosi się do dwóch różnych podmiotów analitycznych: organizacji – Unia Europejska i państwa - Japonia. O ile w wypadku Japonii traktowanej jako organ państwowy-administracyjny określenie to można zaakceptować to w stosunku do związków różnych państw jaką jest organizacja-Unia Europejska budzi to poważne wątpliwości merytoryczne. Wprawdzie autorka stara się swoje decyzje uzasadnić koncepcjami zarządzania humanistycznego ale użyta argumentacja nie jest zbyt przekonująca. Zresztą uważam, że sama autorka ma wątpliwości ponieważ w podsumowaniu pracy nie używa terminu zarządzanie a strategia por: Rozdział 6. „Podsumowanie analizy porównawczej strategii kształtowania...” (s.317). Proponowałbym w tytule przyszłej książki uwzględnić to podejście np. „Strategia kształtowania się społeczeństwa informacyjnego na przykładzie modeli: europejskiego oraz japońskiego.”
2. Niezbyt czytelna jest struktura samej pracy. Jest zasada, że w pracach empirycznych (a taką jest doktorat) występują trzy kolejne płaszczyzny analizy: część konceptualna, metodyczna i empiryczna. Tymczasem w recenzowanej pracy na pierwszym planie jest część metodologiczna, następnie konceptualna i na końcu część empiryczna. Czyli nie znając teoretycznego modelu badań wynikającego z analizowanych koncepcji jako pierwotna zostaje przedstawiona metodyka zresztą niezbyt uporządkowana. Na przykład w rozdziale 2.2.4 „Cyberbezpieczeństwo”, znajdują się ogólne i szczegółowe hipotezy dotyczące całości pracy (s.19-20). Wydaje się, że celowym będzie wydzielenie osobnego podrozdziału w którym byłyby sformułowane hipotezy a może tezy badań. Radzę przepracować strukturę pracy a zwiększy się jej komunikatywność i logiczność prowadzonych narracji.
3. Przeredagować tytuł rozdziału wstępnego „Wprowadzenie: porządek analizy” (s.5). Raczej nieporządek niezgodny ze spisem treści. We wprowadzeniu zaznacza się, że rozdział 2 to „Geneza społeczeństwa informacyjnego”, tymczasem w spisie treści jest to rozdział 4. We wprowadzeniu rozdział 3 to „Dwa dyskursy: model europejski i japoński”, tymczasem w spisie treści jest to rozdział 4. We wprowadzeniu rozdział 4 to „Aspekty strategii kształtowania...” w spisie treści taki rozdział nie występuje. Proponuje dokonanie odpowiednich korekt.
4. Niezbyt zgadzam się z tezą autorki, że „uwarunkowania kulturowe wpływają na stosunek do technologii oraz wizje i oczekiwania społeczne” (s.6). W

większości opracowań naukowych (Castell, Lyon Van Dijk, Tadeusiewicz, Zacher itp.) głównym czynnikiem determinującym społeczeństwo informacyjne jest technologia a następnie kultura. Również ja wyrażam ten pogląd. To technologia teleinformatyczna ma wpływ na zmiany w systemach aksjologicznych, stylach życia (telefon komórkowy), normach postępowania (Internet) itp. a więc wyznaczniki typowo kulturowe. Proponuję zastanowić się nad tym punktem widzenia związków między technologią-kulturą a społeczeństwem informacyjnym.

5. Pewne wątpliwości budzi zaproponowana definicja społeczeństwa informacyjne (s.29-30). Eksponując na pierwszym miejscu infrastrukturę, cyberprzestrzeń, środki wytwarzania, przetrwania, przekazywania itp. a więc elementy związane z technologią teleinformatyczną w dalszej części definicji określa się, że „wpływają na społeczne systemy wartości, wzory zachowań”, a więc czynniki kulturowe. Innymi słowy technologia jest pierwotna w stosunku do kultury. Natomiast we wprowadzeniu autorka twierdzi że odwrotnie. Kolejną kwestią jest użycie określenia „zapewniając dzięki temu pracę jednostkom” (s.30) czyli pojedynczym osobom? Nie jest to trafne stwierdzenie, ponieważ tu chodzi o zdecydowaną większość społeczeństwa tym bardziej że to społeczeństwo, a nie jednostka może „współtworzyć znacząco dochód narodowy”. Może przyjąć powszechnie używane definicje społeczeństwa informacyjnego np. wg. Castella, Goban-Klasa, Doktorowicza itp.
6. Powołując się na nurt badań porównawczych dotyczących modeli zarządzania japońskiego i amerykańskiego (s.60-62) pominięto pioniera tych badań W.S.Ouchi, który porównując systemy zarządzania zwrócił uwagę na konkurencyjność wyrobów japońskich w stosunku do ich amerykańskich odpowiedników. Spostrzeżenia te zaowocowały w „Teorii Z” w myśl której firmy pragnące osiągnąć sukces muszą przyjąć kompilację japońskiego i amerykańskiego sposobu zarządzania mimo zróżnicowania kulturowego. (Por: W.S.Ouchi, Theory „Z” How American Business Can Meet the Japanese Challenge, New York 1981). Z kolei omawiając problematykę wykluczenia cyfrowego pominięto prace Van Dijka, który zjawisko to analizował w czterech wymiarach: że takiego zjawiska nie ma. że istnieje ale w krótkiej perspektywie ulegnie minimalizacji. że będzie się jednak poszerzało i będzie poważnym problemem społeczno-gospodarczym i czwarte: że wykluczenie podlega ciągłym zmianom i w niektórych obszarach będzie się powiększało a następnie malało, czemu poświęca szczegółową analizę. (Van Dijk, I.A.G.M. The Digital Divide in Europe (w:) The Handbook of Internet Politics, Routledge, London and New York 2008).
7. Analizy porównawcze między Unią Europejską a Japonią – rozdział 5 , nie zawsze opierają się na tych samych parametrach – nie są kompatybilne. Szczególnie jest to widoczne w porównaniu wykluczenia cyfrowego (s.164-206). Jeżeli jest to celowy zabieg to należałoby zasygnalizować w części wprowadzającej do tego zagadnienia.

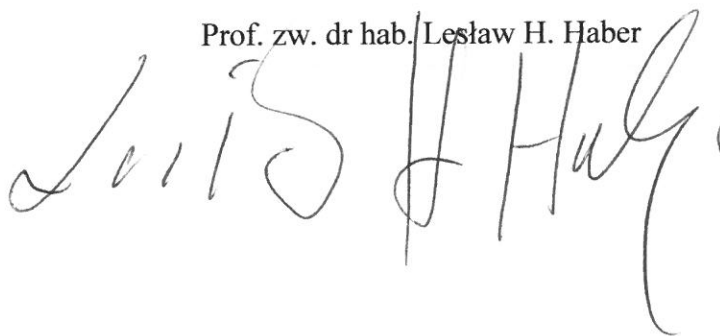
8. W zamieszczonych wykresach, tabelach, poczynając od wykresu nr 2 s.128,a kończąc na wykresie nr 65 s.296 przedstawione są często analizowane tematy w przekroju jednego lub dwu lat z reguły z początku XXI wieku. Natomiast w dalszym tekście w sposób opisowy prezentuje się dynamikę tego zjawiska w dłuższych przedziałach czasowych nawet do 2014 roku. Proponowałbym przepracowanie tabel, wykresów poprzez ilościowe pokazanie dynamiki zjawiska od podstawowego roku do ostatnich danych np. z 2014 lub 2015 roku. Dobrym przykładem jest wykres 11 s.143; „Prezentacja łączy szerokopasmowych w UE”; wykres 13 s.145; „Liczba abonentów łączy szerokopasmowych w UE, wg. Technologii”; wykres 19 s.158 itp. „Zmiany w prezentacji gospodarstw domowych wg. terminów”. Pokazana w ten sposób dynamika pozwala na szybką ocenę zachodzących zmian bez szczegółowego wnikania w analizę tekstu co zwiększa komunikatywność przekazu.
9. W aneksie znajdują się dokumentacje badawcze sprowadzające się do imiennej listy przeprowadzonych 13 wywiadów (s.355). W metodologii badań autorka wymienia stosowane techniki jak: swobodny wywiad oraz obserwacje uczestniczącą. Tymczasem brakuje wzoru scenariusza wg. którego przeprowadzało się wywiad jak również brak opracowanego arkusza obserwacji. Zamieszczona płytka CD jako materiał badawczy to kompromitacja badań, bełkot wypowiedzi i rozrzucone szpargały jako notatki. Uważam, że w tym wypadku doktorantka przeszarżowała z nonszalancją w stosunku do recenzentów.
10. W pracy popełniono kilka błędów stylistycznych i korektorskich:
 - s. 77; - w tytule 4.1.5 użyto określenia „kultura zarządzania” czy nie byłoby lepiej „kulturowe zarządzanie” czy „zarządzanie przez kulturę”?
 - s. 177; - podpis pod wykresem 24, a zaraz potem jest 25 jako procent... o co chodzi? Czy dwa wykresy w jednym? Tym bardziej że na s.181 znajduje się wykres 25.
 - s. 211; - tabela 7; w źródle brak strony i numeru cytowanej publikacji.
 - s. 212; - w cytowanych pozycjach Migaczewskiej i Matuszka brakuje stron.
 - s. 229-230; - wykres na stronie 229 a jego tylko sam tytuł znajduje się na 230 stronie.
 - s. 310-315; - w tytułach wykresów brak dat dotyczących analizowanego okresu.
 - s. 317; - w tytule rozdziału znajduje się jednocześnie podsumowanie i wnioski. Może bardziej części: I Podsumowanie.... II Wnioski końcowe.

11. Pod rozwałę doktorantki składam propozycję wizualizacji pracy poprzez wzbogacenie ilustracjami np.: zdjęciami, stronami internetowymi, odbitkami dokumentów itp. Rozbija to monotonną narrację pracy, co może mieć wpływ na zwiększenie zainteresowania monografią wielu potencjalnych czytelników.

Dokonane uwagi krytyczne mają głównie charakter uzupełnień i „dobrotliwych porad” i nie przekreślają mojej pozytywnej oceny pracy. Ma ona pionierski charakter tak w sferze idiografii jak i faktografii związanej z porównaniem strategii kształtowania się społeczeństwa informacyjnego np. Europy i Japonii.

Uważam, że praca doktorska „Zarządzanie społeczeństwem informacyjnym na przykładzie modeli; europejskiego i japońskiego”, spełnia wymogi zawarte w „Ustawie o tytule i stopniach naukowych” w związku z czym zgłaszam wniosek o uznanie jej jako rozprawy doktorskiej i dopuszczenia jej autorkę mgr. Agnieszkę Kuczyńską do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

Prof. zw. dr hab. Lesław H. Haber

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Lesław H. Haber', written in a cursive, flowing style.